

60. Там само. – Спр.10. – Арк.8.
61. Там само.
62. Там само. – Арк.7.
63. Там само. – Арк.3.
64. Там само. – Спр.17. – Арк.3-4.
65. Там само.
66. Там само. – Арк.2.
67. Там само. – Спр.15. – Арк.8.
68. Там само. – Спр.17. – Арк.23-24.
69. Там само.
70. Там само.
71. Там само.
72. Там само.
73. Данко О. Православна церква на Закарпатті // Закарпаття під Угорщиною 1938-1944рр. – Нью-Йорк – Чикаго – Ужгород: Гражда-Карпати, 1999.– С.180.
74. Там само.

РЕЗЮМЕ

РЕФОРМАТСКОЕ ДУХОВЕНСТВО ЗАКАРПАТЬЯ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 40 - 50-х ГОДАХ

Лешко О.В. (Ужгород)

Автор данного исследования, используя архивные источники советского периода, проанализировал роль и место реформатского духовенства Закарпатья во второй половине 40–50-х годах, в частности, наиболее видных его представителей – Стефана Дёрке и Адальберта Генчи.

Автор статьи акцентировал внимание и на государственной политике по отношению к реформатам, деятельности епархиальной администрации реформатской церкви Закарпатья, возглавляемой епископом Генчи.

SUMMARY

THE REFORMIST CLERGY OF TRANSCARPATHTIA IN THE SECOND PART OF 40 – 50s

Leshko O. (Uzhgorod)

The author of the given research has analyzed the role and place of the Reformist clergy of Transcarpathia in the second part of 40 –50s, and in particular that of its most prominent representatives – Stephan Gyorke and Adalbert Gencsi – on the basis of archive sources on the Soviet period.

The author has also paid special attention to the government policy towards the Reformists, the activity of the diocesan administration of the Reformist Church of Transcarpathia, headed by Bishop Gencsi.

СПІЛЬНЕ КНИГОВИДАННЯ “КАРПАТ” І ВИДАВНИЦТВ УГОРЩИНИ: УНІКАЛЬНИЙ ДОСВІД (1958 – 1990 рр.)

БІЛАНІЧ Г. П. (Ужгород)

В пропонованій статті розповідається про практику колективу ужгородського видавництва “Карпати” по випуску спільних видань угорською мовою разом з рядом угорських видавництв. Спільне книговидання “Карпат” і видавництва Угорщини ще не були предметом наукових досліджень. Спираючись на архівні матеріали та ряд журнальних і газетних

публікацій ми поставили собі за мету заповнити цю прогалину. Саме цим та практикою визначається актуальність теми спільного книговидання “Карпат” і видавництв Угорщини 1958-1990 рр. Ця незвична практика мала в сусідній країні широкий розголос. Так, майже 20 років тому – в 1984-му – у столиці Угорщини м. Будапешті відбулася виставка книг ужгородсь-

кого видавництва “Карпати”, виданих угорською мовою. Виставка користувалася великим успіхом серед угорських читачів.

“Виставка книжок мені дуже сподобалась. Радують успіхи наших і українських видавництв. Нехай ці братерські зв’язки будуть вічні. Бажаю дальших успіхів у спільній роботі. Це – найкраща з книжкових виставок, яку я досі бачила. Яношне Ковач, пенсіонерка”[1]. Так написала громадянка Угорщини в Книзі відгуків, оглянувши стенди спільних видань ужгородського всеукраїнського багатопрофільного видавництва “Карпати” і низки угорських видавництв, які співробітничали, готуючи і випускаючи угорською мовою спільні видання.

Ця книжкова виставка була не єдина. В 70-80 роки минулого століття ужгородські видавці проводили подібні масові заходи кожні два роки: по чергово в одному з міст Угорщини і в Ужгороді.

Спільні видання... Унікальний не лише на теренах України, а всього колишнього Радянського Союзу досвід випуску книг у співдружності двох-трьох видавництв народився саме в Ужгороді 45 років тому – далекого вже тепер 1958 року. Саме тоді в Угорщину з обласного центру Закарпаття поїхали в творче відрядження тодішній директор місцевого (обласного, а в майбутньому – республіканського видавництва “Карпати”) Костянтин Олексійович Черкашин і заступник редактора обласної газети “Закарпатська правда” (керівник її угорськомовного дубляжу) Михайло Михайлович Владимир. В Будапешті вони, окрім бесід з газетярами, встановили контакти і з керівництвом угорських видавництв. Обмінялися досвідом роботи, розповіли про свої творчі плани і виробничі можливості, запропонували розгорнути підготовку і випуск книжок спільними зусиллями.

Газета “Закарпатська правда” в числі від 17 липня 1958 року писала: “Упродовж двох тижнів в Угорщині перебували

директор Закарпатського обласного видавництва К.О.Черкашин і заступник редактора газети “Закарпатська правда” (“Карпаті і газ со”) М.М.Владимир. Вони вели переговори з керівниками Головного управління видавництв Угорщини про встановлення співробітництва між видавництвами Угорщини і Закарпаття.

Вчора, 16 липня, в приміщенні клубу письменників К.О.Черкашин і М.М.Владимир розповіли журналістам обласного центру про своє перебування в Угорщині й результатах переговорів. Тов.Черкашин К.О., зокрема, повідомив про те, що планується спільне видання книг і більш широке розповсюдження творів закарпатських письменників в Угорщині” [2].

Незабаром розгорнулася конкретна робота по підготовці спільних видань. Основна схема співробітництва була такою: угорська сторона здійснює переклад творів з української, російської та інших мов народів СРСР на угорську. Ужгорські видавці організують контрольне редагування перекладу й поліграфічне виготовлення накладу спільного видання на поліграфічних підприємствах України. Основний наклад видання експортувався в Угорщину. Необхідну частину випущених спільних видань купував Закарпатський облкниготорг для задоволення потреб населення області угорської національності, якого, згідно статистичних даних, у той час мешкало на Закарпатті понад 150 тисяч чоловік. Розрахунок за експортовані в Угорщину накладки книг, виготовлених в Україні, здійснювався через Всесоюзне об’єднання “Международная книга”, яке і було передбачено в той час чинним законодавством.

Подібне співробітництво давало обопільну користь. Оскільки в СРСР ціни на папір й інші поліграфічні матеріали, також вартість поліграфічних послуг були набагато менші, ніж в Угорщині, угорські читачі одержували дешево книгу. Ужгородське видавництво також мало певний

економічний, та й професіональний зиск: угорська національна меншина області щороку одержувала чимало цікавих творів українських, російських та видатних письменників інших народів у високоякісному перекладі угорською мовою. Адже переклади здійснювали найкращі перекладачі Угорщини, які, зрозуміло, добре відчували й новітні тенденції в розвитку рідної мови. Щодо економічної ефективності спільних видань, то вони для Закарпатського обласного видавництва (з 1964 року – республіканського видавництва “Карпати”) були в цілому прибутковими, оскільки “Международная книга” компенсувала всі витрати ужгородських видавців на спільні книги з високим відсотком рентабельності.

На таких підставах – економічних і професійних – і розпочалось це унікальне співробітництво видавництв двох сусідніх дружніх країн.

Перші спільні видання були підготовлені ужгородськими книжниками разом з угорським видавництвом дитячої та молодіжної літератури ім.Мори Ференца. Уже того ж 1958 року вийшли друком і були експортовані в Угорщину накладом двох збірників казок: “Котигорошек” (казки народів СРСР) й “Угорські народні казки”. Їх спільний наклад перевищив 135 тисяч примірників. З того часу не зовсім звичайне словосполучення “Ужгород-Будапешт” стало щороку з’являтися на титулах багатьох видань. Їх число з кожним роком збільшувалося [3].

Наступного, 1959-го року, в Угорщину було надіслано вже шість спільних видань. Їх загальний наклад становив 220 тисяч примірників. Того року побачили світ перші спільні роботи з всесвітньвідомим угорським видавництвом “Європа” – чотири томи роману російського класика Льва Толстого “Війна і мир”; з будапештським видавництвом художньої літератури “Магвете” було випущено пригодницький роман українського письменника Юрія Дольд-Михайлика “І один у полі во-

їн”; спільно з видавництвом ім.Мори Ференца випустили угорською мовою “Золотий ключик, або пригоди Буратино” Олексія Толстого [4].

Побачивши на практиці вигідність і перспективність спільного книговидання, й інші будапештські видавництва висловили бажання співробітничати з ужгородськими колегами. І в списках випущеної літератури наступних років ми бачимо спільні видання і з угорським видавництвом науково-популярної літератури “Гондолат” (“Думка”), музичної літератури “Зенемюкіадо”, політичної літератури – ім.Кошута, літератури на військову тематику – з видавництвом ім.І.Зрінї, іншими

Масштаби спільного книговидання особливо швидко почали зростати, коли Закарпатське обласне видавництво було перетворено в 1964 року на республіканське видавництво “Карпати”. І в 70-80-ти роки минулого століття цей унікальний творчий досвід набув найбільшого розквіту. В цей недалекий історичний період угорський читач і на Закарпатті й в Угорщині щороку знайомився приблизно з двома десятками нових перекладених з української, російської, литовської, естонської, грузинської, башкирської, татарської, дагестанської та інших мов творів майстрів красного письменництва, також політичної та науково-популярної літератури.

Аби полегшити перекладацький процес, ужгородські видавці разом із колегами з будапештського видавництва наукової та учбової літератури “Академія” випустили українсько-угорський і угорсько-український словники. Згодом спільно з угорським педагогічним видавництвом було підготовлено і спільно випущено шкільний угорсько-український і українсько-угорський словник [5].

На цій проблемі варто наголосити. Якщо твори російських класиків, таких, як Лев Толстой, Федір Достоєвський, Іван Тургенєв та інші, читачам Угорщини були

і раніше відомі, то українську художню літературу масовий читач цієї країни знав набагато гірше. Тому особливе, можна навіть сказати – історичне, – значення має випуск “Карпатами” разом з угорськими колегами багатьох творів українських письменників. Як правило, подібні твори включалися в плани спільного книговидавання за ініціативою ужгородських видавців. Завдяки такій ініціативі, в 70-80-ті роки ХХ століття угорський читач одержав сотні тисяч примірників книг як українських класиків, так і кращих творів письменників радянської доби. Назвемо серед них імена Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Івана Нечуя-Левицького, Василя Стефаника, Леоніда Глібова, Олеса Гончара, Юрія Яновського, Михайла Стельмаха, Юрія Збанацького, Василя Козаченка, Василя Земляка, Григора Тютюнника, Миколи Трублаїні, Володимира Канівця, Володимира Кашина – далеко не повний перелік відомих широкому українському читацькому загалу імен [6].

Наприклад, 1962 року разом з видавництвом “Європа” ужгородські видавці випустили в світ книгу Остапа Вишні “Ні пуху, ні пера”. До того творчість популярного українського сатирика і гумориста в Угорщині була мало відома. І раптом таке відкриття – нове ім’я, новий стиль викладу думок, новий погляд – сміливий, усміхнений, щирий – на “суету сует...”. Твори О.Вишні прийшлися угорським сусідам до серця – наклад книги, замовлений видавництвом “Європа” для Угорщини, вмить було розпродано. Не дивно, що наступного року випуск збірника довелося повторити вже збільшеним накладом. Такий приклад не поодинокий.

Цілком зрозуміло і закономірно, що в тих суспільно-політичних умовах у річних планах спільних видань “Карпат” чимале місце посідали і книги суспільно-політичної тематики, а також науково-популярні твори. Так, разом з будапештським видавництвом політичної літератури ім.Кошута було підготовлено і видано

угорською мовою фундаментальне видання – “Велика Вітчизняна війна”. В зв’язку з тим, що книга швидко розійшлася, довелося здійснити і повторний її випуск. Побачили світ і такі спільні видання з цим творчим колективом як повна біографія В.І.Леніна, мемуарні твори радянських політичних діячів К.Є.Ворошилова, А.І.Мікояна, Л.І.Брежнева та інших.

Вагому частку посідали твори відомих публіцистів. Назвемо книги Е.Воробйова “Земля, до запитання”, М.Кольцова “Іспанський щоденник”, П.Капіци “Завтра буде пізно”, В.Гусева “Горизонти свободи”, П.Севостьянова “Напередодні великого випробування”, І.Земського “Історія другого фронту в Європі” [7].

Щороку виходили в світ угорською мовою найкращі твори багатонаціональної радянської художньої літератури. В списку випущених спільних видань читаємо переклади з російської мови книг Максима Горького, Михайла Шолохова, Олександра Фадєєва, Дмитра Фурманова, Миколи Островського, Аркадія Гайдара, Бориса Пільового, Антона Макаренка, Валентина Катаєва, Костянтина Паустовського, Корнея Чуковського, Юрія Бондарєва, Леоніда Соболева та інших популярних у той час майстрів художньої літератури.

Нині ми є свідками певної переоцінки творів, написаних методом соціалістичного реалізму, часто чуємо на адресу цього методу різку критику. Справа професіоналів “розкласти все по полицках”, дати об’єктивну оцінку творчості кожного митця. Та факт залишається фактом: в епоху, про яку йдеться, твори перерахованих вище письменників (і не перерахованих з їхньої плеяди) були популярними, читались масами, отже, справляли немалый вплив на суспільну свідомість, особливо молоді.

В планах спільних видань “Карпат” з видавництвами Угорщини на чільному місці був і блок творів письменників на-

родів СРСР. Разом з видавництвом ім.Мори Ференца підготовлено книги, наприклад естонської письменниці Елен Нійт "Оповідання про Пілле Рійн", литовського письменника Казиса Саї "Гноми з контрабаса", грузина Нодара Думбадзе "Не бійся, мама!", латиша Пура Лаймона "Палаюче городище" і т.д.

Спільні видання художніх творів – це набуток, головним чином, дружніх зусиль ужгородських видавців і колег з будапештських видавництв "Європа", "Магвете" та ім.Мори Ференца. З видавництвом "Гондолат" було підготовлено ряд науково-популярних книжок. Перша така публікація побачила світ в 1974 року. Це була монографія ужгородського професора, доктора історичних наук Якова Штенберга-Вароді "Шляхи, зустрічі, люди".

В роботі ужгородський науковець розповідає про різні аспекти культурних зв'язків творчої інтелігенції Закарпаття й Угорщини в минулому. Потім напис "Карпати", "Ужгород – Гондолат", "Будапешт" з'явився на титулах книг Л.Безименського "Останній щоденник Мартина Бормана", Е.Кренкеля "РАЄМ – мої позивні", українського критика і літературознавця Б.Буряка "Художній ідеал і характер", В.Яніна "Я послав тобі бересту", І.Єфремова "Тінь минулого", знову ужгородця Я.Штернберга-Вароді "Спадок століть", С.Кулика "Сафарі", Є.Федоровського "Свіжий вітер океану", двотомник Л.Безименського "Розгадані тасмниці третього рейху" та ін. [8]

В цьому контексті не можна не сказати, що така усталена співдружність видавництв сусідніх країн дала можливість "Карпатам" у міру можливостей популяризувати за кордоном і творчість письменників Закарпаття. Зокрема, в списку спільних видань знаходимо твори закарпатців Михайла Томчанія (роман "Жменяки"), Володимира Ладижця ("Я живу на

Закарпатті"), Борбали Салаї (угорсько-мовна ужгородська письменниця) та інші.

У спільному книговиданні "Карпат" неабияке політичне й економічне значення мав випуск творів угорських класиків в угорській "Шкільній бібліотеці". Хрестоматійна література для угорських школярів випускалася великими тиражами (по 50 тисяч – 100 тисяч примірників), при потребі перевидавалася. В результаті такої роботи учні угорських шкіл (до речі, і учні закарпатських шкіл з угорською мовою навчання) одержували книги Гейзи Гардоні, Шандора Петефі, Андре Аді, інших угорських класиків – і на титулах цих книг поряд з назвою будапештського видавництва стоїть звичне словосполучення "Карпати", Ужгород".

В кінці 80-х років минулого століття, у період так званої "горбачовської перебудови", спільне книговидання в "Карпатах" почало згортатися. Основна причина цього: нові економічні умови, перехід на ринкові рейки господарювання, орієнтація на світові ціни на папір та поліграф-матеріали. В цих умовах рівень рентабельності спільного книговидання різко зменшився, діючи до того економічні стимули втратили свою ефективність. А з розвалом на початку 90-х років Радянського Союзу з його єдиним народногосподарським комплексом і централізованою системою управління зруйнувалася й налагоджена впродовж кількох десятиліть струнка система творчої співпраці видавництв двох країн.

В підсумку спільними зусиллями ужгородські видавці випустили разом з угорськими колегами за роки співробітництва (1958-1990) понад 580 назв книжок загальним накладом понад 17 млн. примірників.

Таким щедрим є ужинок цього унікального міжнародного досвіду спільного книговидання "Карпат" з видавництвами сусідньої Угорщини [9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гвардіонов Б. У вінок дружби //Радянська Україна. – 1984.– 2 лютого. – С.2.
2. Фесенко В. Ужгород-Будапешт //Закарпатська правда,- 1958.– 17 липня. – С.1.
3. Книги видавництва “Карпати” (1946-1970р.р.). Ужгород, 1970. –С.21.
4. Книги видавництва “Карпати” (1946-1970р.р.). Ужгород, 1970. – С.22.
5. Поточний архів видавництва “Карпати”.: Список літератури, випущеної видавництвом “Карпати” за 1958-1972р.р.– С.10.
6. Гвардіонов Б. Книги дружби. //Радянська Україна.– 1975.– 7 червня. – С.1.
7. Поточний архів видавництва “Карпати”.: Список літератури, випущеної видавництвом “Карпати” за 1958-1985р.р.– С.6.
8. Поточний архів видавництва “Карпати”.: Список літератури, випущеної видавництвом “Карпати” за 1958-1988р.р.– С.2.
9. Поточний архів видавництва “Карпати”.: Список літератури, випущеної видавництвом “Карпати” за 1958-1988р.р.– С.4

РЕЗЮМЕ

СОВМЕСТНОЕ КНИГОИЗДАНИЕ “КАРПАТ” И ИЗДАТЕЛЬСТВ ВЕНГРИИ: УНИКАЛЬНЫЙ ОПЫТ (1958-1990 гг.).

Биланич Г.П. (Ужгород)

В статье обобщен опыт совместного выпуска книг ужгородским издательством “Карпаты” (до 1964г. – Закарпатским областным издательством) с издательствами Венгрии. Совместное книгоиздание началось в 1958г. и успешно развивалось до конца 80-х годов XX столетия. “Карпаты” сотрудничали по выпуску совместных изданий с венгерскими издательствами им. Моря Ференца, “Европа”, им.Кошута, “Магвете”, “Гондолат”, им.Зриньи, “Академия”, “Зенемюкиадо”. Было выпущено всего свыше 580 названий совместных книг общим тиражом свыше 17 млн. экземпляров.

Автором вводятся в научный оборот новые материалы из архивов и прессы.

SUMMARY

JOINT BOOK PUBLISHING “KARPAT” AND PUBLISHING HOUSES OF HUNGARY: UNIQUE EXPERIENCE (1958-1990)

Bilanych G. (Uzhgorod)

Experience of joint release of books uzhgorod publishing house “KARPATY” (up to 1964y. - the Zakarpatye regional publishing house) with publishing houses of Hungary in given article is generalized. Joint book publishing began in 1958y. and successfully developed up to the end 80th years of XX century. “KARPATY” cooperated on release of joint editions with the Hungarian publishing houses him. Mory Ferents, “EUROPA”, to him. Koshut, “Mahvete”, “Hondolat”, to him. Zrinyi, “Academia”, “Zenemyukiado”. Over 580 names of joint books in the general circulation more than 17 million copies it was issued.

The Author enters in a scientific revolution new materials from archives and press.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)

КОРСАК Р.В. (Ужгород)

Українсько-чеське співробітництво ще не було предметом наукового дослідження. Окремі аспекти становлення і розвитку співпраці між Україною і Чехією висвітлив у своїй статті посол України в Чеській Республіці (далі ЧР) С. Устич [1].